

Список використаної література:

1. Батюшков П. Волинь. Исторические судьбы Юго – Западного края.- С.-Петербург, 1888. – 318 с.
2. Бондаренко Г. Спеціальні історичні дисципліни. – Луцьк, 1997. – С.221.
3. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – Київ – Львів, 1913. – 524 с.
4. Гречило А. Наш герб: українські символи від княжих часів до сьогодення. – Київ, 2018. – 400 с.
5. Гречило А. Українська міська геральдика.- Київ, Львів.- 1998.- С.30.
6. Кучинко М. Археологія Волині. – Луцьк, 2006. – С.153.
7. Карамзин Н. История Государства Российского. Том 1. – Москва, 1989. – С.154.
8. Клейноди України. З історії державної і національної символіки. - Київ, 1991. – 33 листівки (1,2лист.)
9. Кучинко М., Охріменко Г., Златогорський О. Археологічні пам'ятки Волинської області. – Луцьк, 2017. – С.47
10. Карпов А. Ярослав Мудрый. – Москва, 2001. – С. 441.
11. Літопис Руський / За Іпатіївським списком переклав Л. Махновець. – Київ, 1989. – 590 с.
12. Мицько І. Про походження герба Волині. – Старий Луцьк. Вип. V. – Луцьк, 2009. – С. 50.
13. Пастернак О. Пояснення тризуба, герба Великого Київського Князя Володимира Святого. – Київ, 1991. – 46 с.
14. Станюкович А., Авдеев А. Неизвестные памятники русской сфрагистики. – Москва, 2007. – 189 с.
15. Смолій В., Шереметьев О. 1000 років української печатки. – Київ, 2013. – 670 с. (79 -88 с.)
16. Санников С. Двадцять веков христианства. – Одесса–Санкт – Петербург, 2001. – С.48.
17. Терський С. Історія Луцька. Том 1. Лучеськ 10 – 15 ст. – Львів, 2007. – 251 с.
18. Теодорович М. Город Владимирь Волинской Губернии въ связи съ историей Волинской іерархии. – Почаев, 1893. – С. 15.
19. Тихомиров М. Древняя Русь. – Москва, 1975. – 393 с.
20. Електронний ресурс: www./academia/edu/29332847/ Комар О. Княжі знаки з Десятинної церкви. – Київ, 2016 р. – 52 с.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2020.21.11>

УДК 94 (477):82-94

Геннадій Бондаренко, Геннадій Гулько

Середньовічний Луцьк у «Хроніці європейської Сарматії» О. Гваньїні

У статті йдеться про середньовічного автора Олександра Гваньїні і його книгу, яка була перекладена на українську мову і стала важливим джерелом для дослідників середньовічної історії Європи і Волині. Зокрема, О. Гваньїні у книзі «Хроніка європейської Сарматії» розповідає про з'їзд монархів у Луцьку в 1429 році. Він згадує про події на Волині й у Луцьку, які передували з'їзду від 20-х років XV ст., описує окремі міста краю. Також представляє основних історичних осіб, які брали участь у з'їзді, у тому числі Сигізмунда, Ягайла, Вітовта. Окреслює питання поставлені на з'їзді, які мали важливе значення для майбутнього Європи.

Книга О. Гваньїні свідчить про те, що вже з XV ст., можна говорити про інтеграційні процеси, що об'єднували українські та європейські землі, у тому числі Волинь. Тогочасний Луцьк був одним з таких інтеграційних центрів, де на з'їзді 1429 року зійшлися інтереси багатьох держав у розв'язанні геополітичних питань і визначенні наступних кроків у міжнародних стосунках.

У «Хроніці» також розповідається про витoki конфронтації між литовцями і поляками, які за однією з версій викрали корону, яку мав одержати Вітовт. Окремі події цього протистояння розкриваються досить детально. Гваньїні досить повно розповідає про інтриги навколо коронації Вітовта з політичної точки зору.

Його книга оцінюється як об'єктивний погляд на минуле і з'їзду, і Волинської землі. Хоча він подає оцінки подій і постатей більше ніж через 100 років і часто спирається на спогади сучасників і книги різних авторів. Важливим для істориків є опис Луцької війни 1431 року і протистояння Ягайла і Свидригайла.

Окремі події війни автор показує використовуючи легенди і розповіді про чаклунство на мурах Луцького замку, що, звичайно, викликає певні сумніви і вимагає ретельного дослідження появи таких легенд.

Ці події зовсім близько у часі з подіями 1429 року і зі смертю Вітовта, який так і не одержав корони. А по його смерті розпочалися міжусобні чвари.

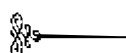
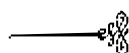
Отже увага до «Хроніки» Гваньїні викликала інтерес з позицій визначення важливості різних полій для Волині і автори статті наголошують на тому, що у подальших дослідженнях її можна використовувати як історичне джерело.

Ключові слова: Європа, Луцьк, з'їзд монархів, Сигізмунд, Ягайло, Вітовт.

G. Bondarenko, G. Gulko

Medieval Lutsk in the «Chronicle of European Sarmatia» by O. Gwagnini

The article is about the medieval author Alexander Guagnini and his book, which was translated into Ukrainian and became an important source for researchers of medieval history in Europe and Volhynia. In particular, O. Guagnini in the book

"Chronicle of European Sarmatia" tells about the Congress of Monarchs in Lutsk in 1429. He mentions the events in Volyn and Lutsk, which preceded the congress in the 1920s, and describes some cities in the region. It also represents the main historical figures who took part in the congress, including Sigismund, Jagiello, and Vytautas. Outlines the issues raised at the congress that were important for the future of Europe.

O. Guagnini's book testifies that since the XV century, we can talk about the integration processes that united the Ukrainian and European lands, including Volyn. At that time, Lutsk was one of such integration centers, where at the Congress of 1429 the interests of many states came together to resolve geopolitical issues and determine the next steps in international relations.

The Chronicle also tells about the origins of the confrontation between Lithuanians and Poles, who, according to one version, stole the crown that Vytautas was to receive. Some events of this confrontation are revealed in great detail. Guagnini tells quite fully about the intrigues surrounding the coronation of Vytautas from a political point of view.

His book is assessed as an objective view of the past of both the Congress and the Volyn land. Although he gives estimates of events and figures more than 100 years later and often relies on the memories of contemporaries and books by various authors. Important for historians is the description of the Lutsk War of 1431 and the confrontation between Jagiello and Svydrygail.

The author shows some events of the war using legends and stories about witchcraft on the walls of Lutsk Castle, which, of course, raises some doubts and requires careful study of the emergence of such legends.

These events are very close in time to the events of 1429 and the death of Vytautas, who never received the crown. And after his death, quarrels began.

Thus, attention to Guagnini's "Chronicle" aroused interest from the standpoint of determining the importance of different fields for Volhynia, and the authors of the article emphasize that in further research it can be used as a historical source.

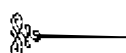
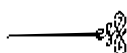
Keywords: Europe, Lutsk, Congress of Monarchs, Sigismund, Jagiello, Vytautas.

Історія древнього Луцька до цього часу зберігає ряд подій, які, незважаючи на тривалі дослідження багатьма поколіннями любителів минувшини Волині, залишаються до кінця нез'ясованими. Особливо це стосується наповнених складними історичними подіями XV-XVI століть. Зокрема, в цьому році виповнюється 590 років з часу проведення у Луцьку відомого з різних історичних джерел з'їзду, в якому брали участь ряд володарів тодішніх європейських держав. Не меншу зацікавленість викликає і т. з. Луцька війна 1431 року, відома в історичних хроніках описом як героїчної оборони міста так і жорстокостями від обох воюючих сторін. Немаловажним по значимості є також опис оборонних споруд міста в за умов активних набігів кримських татар в XV - XVI століттях [3,576]. Тому кожне виявлене нове історичне джерело про події тієї доби, навіть не тотожних по значимості, повинне бути введено в науковий обіг для написання нових наукових праць та досліджень про минувшину нашого краю [11,307].

В цьому контексті є підстави вважати, що поза увагою волинських дослідників залишилися згадки про ці події європейського хроніста та військового найманця другої половини XVI століття італійця Олександра Гваньїні в маловідомій «Хроніці європейської Сарматії» (додаток 1). Як відомо, уродженець Верони О. Гваньїні в 1557 році прибув на територію Речі Посполитої спочатку як торговець. Але вже в 1561 році, з початком Лівонської війни, італієць поступає на королівську службу як фахівець з фортифікації. Майже три десятиліття, тобто до 1580 року, він на посаді ротмістра брав участь у військових діях на території сучасних Росії, Білорусі, України та Молдови. Після виходу у відставку і до самої смерті в 1614 році О. Гваньїні проживав в м. Кракові, де і був написаний його твір. Використовуючи різні історичні джерела, він прагнув описати події в Європі від відомих йому найдавніших часів до початку XVII століття. Ще за життя автор неодноразово переробляв та доповнював свою працю, присвячуючи її окремим впливовим польським та литовським магнатам, за кошти яких він здійснив декілька її різномовних видань. Найбільш повне з них було опубліковане в Кракові польською мовою у 1611 році [5,20].

Як зазначалося, поза увагою О.Гваньїні не залишилися і події на Волині, що стосувалися з'їзду європейських володарів у січні – лютому 1429 року. Враховуючи особливу значимість цього середньовічного міжнародного форуму в історії нашого краю, розглянемо цей матеріал першочергово. Розповідь О.Гваньїні про з'їзд монархів в Луцьку та інші згадки про Волинь подані із видання «Kronika Sarmacye Europkiej. – Krakow, 1611», в перекладі о. Юрія Міцка на сучасну українську мову, здійснену в Києві у 2006 році.

«РОКУ 1429 Сигізмунд, король римський та угорський, кинув кістку ворожнечі між польським королем Ягайлом та його братом, литовським князем Вітовтом. Це було так. Вітовт, бачачи двох нащадків Ягайла, Владислава й Казимира, боявся, щоб Литовське князівство не перейшло до цих польських королевичів, шукав ради й способу, якими б утримати Литовське

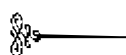
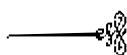

князівство в дідицтві. Він звернувся у цій справі до римського та угорського короля Сигізмунда, який ненавидів короля [Ягайла]. бо той не допомагав йому в битвах проти ворогів. Король Сигізмунд, маючи з Вітовтом таємну розмову щодо цього, обіцяв йому поклопотатися про корону Литовського королівства й скликав сейм у Луцьку, ПУСТИВИШИ поголос, що хоче там створити для Польської, Литовської і Угорської держав антитурецьку лігу. Ягайло, не знаючи, що діється, на прохання короля Сигізмунда приїхав на цей сейм до Луцька, [а] Вітовт же - згідно зі змовою. Сигізмунд перш за все виголосив довгу промову, почавши з того, що всім буде велика користь, якщо вигнати молдавського воєводу з його військом, а його господарство заселити людьм: поляками, руссю й угорцями. А це тому, що молдавани не дотримуються віри, живуть грабіжництвом.

Польський король сказав, що їм такого чинити не слід, бо молдавани є підданими Польського королівства. Якщо ж знайдеться з них один або кілька зрадників, то неслухно через це карати всіх. Облишивши це, Сигізмунд говорив, щоб польський король дозволив литовську коронацію свого брата Вітовта, який є славним, веде свій рід із християнських князів. З цього король мав би велику честь і поміч проти кожного ворога. Вітовтові ця справа сподобалась, Ягайлові з поляками не дуже. Через це польські пани сказали своєму королю, щоб він дуже рано виїхав геть. Ягайло так і вчинив, а вони там залишилися; ухвалили між собою щоб з одного боку послати до папи за його дозволом на Литовське королівство. Але поляки зі свого боку теж послали до папи, щоб він на це не приставав, бо Литва об'єднана з Короною Польською. Папа, забороняючи (давати Вітовту) литовську корону, послав зі своїм послом три булли: одну - угорському королю Сигізмунду, другу - Вітовту, третю - польському королю [Ягайлу], щоб їхали до чехів та викорінювали секту Гуса і його послідовника Жижки. Однак Сигізмунд секретно добився того, чого хотів від отця, папи, для Вітовта, на знак чого спеціально послав йому спочатку золотого дракона, потім же мав прислати й корону. Король, зрозумівши це, наказав познанському підкоморію Яну Чарнковському чатувати на всіх шляхах на імператорських послів. Невдовзі той перехопив італійця, доктора Баптисту Цігалі й німця Сигізмунда Рота з листами, в котрих було написано, що пошле до Литви дві корони, одну - Вітовту, другу - його дружині Юліані. В цих листах теж було підтвердження їхньої антипольської ліги, тобто пруссів, литви, інфляндців та угорців. Поляки зрозуміли її сенс, тому найзначніші їх пани, особливо краківський воєвода й староста Сендзівої Остророг, познанський каштелян Доброгост із Шамотул, іновроцлавський воєвода Ярад з Брудзева, як патріоти рідної Речі Посполитої, тут же добровільно виступили. Вийшовши в поле, вони стали між лісами, де Турова гора, щоб схопити послів зі згаданими коронами. Ці послі хотіли їхати з коронами до Литви через прусську землю, але коли довідались про поляків, які на них чатували, то, не бажаючи нарадитися на небезпеку, повернулися до імператора Сигізмунда в Угорщину. Вітовт, почувши це, з відчаю захворів і помер в Троках в жовтні 1430 року. Перед смертю він просив короля вибачити ЙОМУ всі провини, кажучи, що причина їх була не у ньому (Вітовті), а в інших людях. Він просив його також про Литву, щоб не змінював чи погіршував існуючих уставів та данин. Він, як і належить доброму християнину, висповідався і, прийнявши Дари Господні, помер, маючи понад 80 років» [5, 329 - 330].

Подаючи коротку оцінку тексту «Хроніки» О. Гваньїні про Луцький з'їзд, перш за все слід враховувати, що його опис подій був взятий з польських та литовських джерел і тому висловлював позицію ідеології польської королівської влади. Разом з тим, не будучи сучасником тих подій, автор використав у своїй праці історичні хроніки окремих інших держав – учасниць цього форуму, які повідомляють про маловідомі факти, що мали місце в Луцьку під час з'їзду та після нього. Особливо цікавим є варіант мотивації князя Вітовта добиватися королівської корони [5,152]. Досить відверто він описує полярні наміри основних учасників цього зібрання. Привертає також увагу неприхований тиск польської королівської влади на союзників литовського князя Вітовта під час його спроби коронування. Цікавою деталізацією виглядає інформація про перелік відповідних королівських регалій надісланих імператором князю та дії польських вельмож щоб їх перехопити. Не будучи прихильником князя Вітовта, О. Гваньїні, все ж прагне об'єктивно описати згадані вище події. Разом з тим, будучи іноземцем, професійним найманцем війська польського короля, він, в ряді оцінок описуваних ним подій залишився сином свого часу в сприйнятті політичних, національних та релігійних реалій тодішньої Європи.

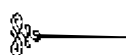
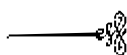

До цікавої інформації про події на Волині в першій половині XV століття є також короткий виклад в «Хроніці» щодо перипетій Луцької війни 1431 року. Зважаючи, що ряд публікацій щодо цієї теми основну увагу зосереджували на ході військових дій не лише на Волині, але й на Поділлі, то подаємо оповідь О. Гваньїні, що стосується подій безпосередньо на території нашого краю.

«...Король [Ягайло], приїхавши до Беча, готувався до війни проти Свидригайла. Прибувши під Городло [на кордоні з Волинню. Авт.], він розташувався табором понад рікою Бугом, де стояв 12 днів, чекаючи на великополяків, які повільно рухались і чинили під час походу великі шкоди. Врешті королівське військо переправилося через Буг, де йому з шістьма тисячами кінноти перегородив шлях Свидригайло. Там він мав з нашими кілька сутичок, але всі програв. Тоді було вбито руського князя Сенька й багатьох інших вбито або взято в полон; король взяв і спалив замок Володимир. Тим часом підійшли великополяки, яких король висварив, що вони так повільно прибували. Всі кинулися вплав за Свидригайлом через глибоку річку Стир з високими берегами, яка біжить під Луцьк. Мосту ж не було через те, що його зруйнував за собою Свидригайло, який втікаючи, сам мало не загинув. Наші думали, що він загинув, бо поміж іншою здобиччю було знайдено й принесено до короля його закривавлений верхній одяг. Від жалю за Свидригайлом король аж заплакав. Загинуло й чимало поляків, коли їх татари Свидригайла гнали із собою. Це Якуб з Рогова, Якуб Лігенза, Генрік Пакославський, Зуліслав Сурацький, а Якуб Коморовський та Павло Збожевський ледве вилікувалися. В цей же час поляки отримали й другу перемогу над Свидригайловим військом, яке воювало Белзьку землю. Туди був посланий мазовецький князь Казимір з руським старостою Яном Менжиком Венявчиком та шістьма тисячами війська. Бажаючи собі зарадити, Свидригайло придумав лист від татарського хана до короля, щоб останній дав мир Поділлю, який він подарував Свидригайлові. Коли ж Свидригайло побачив, що ця хитрість не вдалася, то взяв у короля замок Ратно, бо зрадила русь. За це їм добре помстився Цюлек, котрий був у Холмі. Він тільки з 130 кіннотниками перекрив їм шлях і побив русі та литви до трьох сотень, а близько сорока взяв у полон. ...Однак руснаки чинили жорстокість над поляками, коли кого – небудь з них брали у полон, тоді замучивши й спаливши, вішали на фортєчних стінах для більшого суму нашим, кричали до наших, лаяли та соромили. Тоді ж вони зарізали ножєм одного польського юнака, вийняли з нього всі нутроці й, посікши на малі шматки, поклали на миску розжарене вугілля. Так вони ходили з цією мискою по замку, скрізь кадили й курили, чаклуючи й роблячи якісь свої чари, що поляки не змогли їх перемогти. Але поляки віддячували їм за це, і коли кого – небудь брали в полон, то не мали милосердя й не хотіли жодного залишати живим» [5,332-333].

Аналізуючи виклад тексту з «Хроніки» про ці події, все ж варто деталізувати окремі наведені в ньому факти. Зокрема звернути увагу на факт першої значної битви на початку липня 1431 року між військами князя Свидригайла та короля Ягайла після форсування поляками річки Буг. По - перше показовою є значна перевага військ короля, підкріпленого «великополяками» над лише шеститисячним загоном князя. Основною причиною спроби такою незначною кількістю військ зупинити досить значне військо супротивника було те, що Свидригайло про похід поляків на Волинь взнав перебуваючи у Вільно і, вірогідно, привів до Бугу лише свою литовську кінну дружину. Одночасно цікавою темою для місцевих дослідників була б спроба ідентифікації місця цієї битви та особи загиблого тут «князя Сенька», тобто Семена. Можна вважати, що цей князь та «багато інших» вбитих на березі Бугу, яких автор називає «руськими», були українським вельможами Володимирського князівства, прихильниками князя Свидригайла. Саме цим пояснюється спалення Ягайлом ще й замка у Володимирі, водночас, за іншим хроніками власне місто спалили при відступі ще війська Свидригайла. Логічним також сприймається й надання королем Ягайлом Володимирського князівства, замість вбитого «князя Сенька», його колишньому володареві Федору Любартовичу, який, щоправда, через кілька тижнів помер [4,196].

Не менш проблемними для дослідників військової історії Волині залишаються і події у цій війні біля Луцька. По-перше, наскільки відомо, остаточно не визначеним є місце битви «над Стиром біля Луцька» 31 липня 1431 року, під час якою був поранений князь Свидригайло. Коли врахувати, що Стир біля Луцька жаркого літа традиційно міліє, то відомі ще в часи середньовіччя броди через річку були можливими біля міста лише в трьох місцях – біля нинішніх моста по вул. Ковельській та сіл Вишків та Крупа Луцького району. Згадка в «Хроніці» про знищений

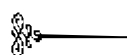
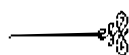

Свидригайлом перед відступом міст дає підстави все ж вважати, що місцем цієї битви була територія обабіч тодішнього Красненського мосту, де теж є «глибока річка Стир з високими берегами» [5,333]. Відомі й інші версії, зокрема про «Кобилій дворець», можливо, в районі нинішньої вул. Дубенської [15,29]. Водночас переконливим фактом того, що битва біля Луцька не принесла остаточної перемоги польському війську є відсутність будь – яких згадок в «Хроніці» про подальший хід війни та осади Луцького замку, інакше відвертий симпатик короля Ягайла О. Гваньїні про це б обов'язково повідомив. Хроніка, текстом якої користувався О.Гваньїні має лише згадку, що війна тут припинилася в «...день св. Малгожати, де тільки після герців вони [Ягайло та Свидригайло] уклали перемир'я до громниць» [6,332]. Про «нічийний» результат цієї битви стверджують не лише згадувані втрати серед поляків, але й те що князь Свидригайло, як відомо з інших середньовічних хронік, встиг «осадити залогою луцький замок» чотиритисячним військом русинів та литовців [4,197]. Як покажуть наступні події на цей час у замку було достатньо військових припасів та продовольства. Разом з тим, у відомих авторам дослідженнях про осаду Луцька немає конкретних положень про те, яка ж територія входила у ті часи в поняття «луцький замок» [15,29]. Якщо це територія Верхнього і Окольного замків, то незрозумілим є те, як відносно незначний загін під командуванням київського воєводи Юрші Русина зміг оборонити північну частину укріплень Окольного замку, що не мали мурованих стін та навіть через сто років були частково дерев'яними [6,126]. Якщо ж мова ведеться про Верхній замок, то де ж змогла розміститися протягом майже трьох місяців облоги та штурмів її чотиритисячна залага і зберігати для такої кількості вояків необхідні припаси. Адже звичайний аналіз можливого розміщення кількох тисяч вояків повздовж трьох стометрових стін в Луцькому замку, що не змінився за віки територією та основною забудовою, не дає про це якоїсь логічної відповіді. А якщо додати до цих факторів ще й згадуване в хроніках значне використання польським військом артилерії та іншої вогнепальної зброї проти оточеного звідусіль замку, то надмірне скупчення вояків залози в стометровому периметрі призвело б до величезних втрат [15,50]. Адже сховати тисячі воїнів під стінами та в підвалах від куль, ядер, арбалетних «болтів» та важких каменів якогось «величезного пороку», який теж застосовували поляки, було б просто не можливо. Проте здійснити це було цілком реальним, якщо в осаді польських військ перебували одночасно як Верхній, так і Окольний замки [15,29].

Насамкінець до «білих плям» в подіях Луцької війни в «Хроніці» О. Гваньїні належить і згадка про, нібито, реальний факт на стінах замку якогось «чаклунства» з людським жертвоприношеннями. Хоча з поданого вище тексту, нібито, не вбачається, що це мало місце в нашому місті, але про таке моторошне дійство саме щодо Луцька згадували в своїх працях французький історик другої половини XVI ст. Блез де Віженер, відомий історик другої половини XIX ст. І. Шараневич, не оминув цього факту в своїх монографіях про Луцький замок сучасний місцевий історик П. Троневиц та інші [14,45]. Можна по різному оцінювати такий не зовсім привабливий факт нашої волинської історії, але все ж варто його ще раз дослідити, ніж прагнути соромливо не згадувати або ж оминати в описах історичні події на Волині. Прагнучи краще усвідомити таку, місцями навіть одіозну інформацію про захисників нашого міста, у цьому дослідженні автори викладають власну інтерпретацію тих давніх подій.

Насамперед, в контексті оповідей середньовічних хроністів про ті досить дивні події на фортечних мурах Луцька, привертає увагу фраза про те, що «...руснаки чинили жорстокість над поляками», а ті віддячували їм тим же [5, 332]. Війни тієї доби нашої історії дійсно велись методами далекими від християнської моралі, при чому обидві сторони особливо не дослуховувались до свого духовенства [1,83]. Цікавим фактом тих подій є розповідь в одній з тогочасних хронік, про те що навіть Луцький римсько – католицький єпископ Андрій Сплавський, який опинився в оточеному місті, все ж був відпущений «руснаками», але майже до голяка обідраний своїми ж одновітцями – поляками [14,45]. В такому ж вимірі, вірогідно міг впливати після тримісячної облоги на свою розмаїту серед воїнів паству і «грецький» тобто православний єпископ, що мав тоді свій осідок замковому соборі Св. Іоанна Богослова. Будь – яких спогадів про його якісь особливі духовні діяння під час облоги міські історичні аннали не залишили. Тому, цілком можливо, що на оповідь про «чаклунство» на стінах Луцького замку, подану з позицій хроніста - католика і вплинула нездатність духовенства обох Церков якимось

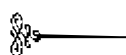
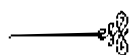
позитивно вплинути на стан моралі військових з обох воюючих сторін. Відомо, що авторитет як католицької так і православної Церков в добу гуситських війн в Європі, тобто коли там вже витали ідеї Реформації, не був особливо високим [13,114].

Другий фактор, що міг спричинити появу оповіді про чаклунство в Луцьку, була присутність у замку серед залози значної кількості литовців. Зберігаючи політкоректність до братніх сьгодні Литви і Польщі до народу України, все ж варто наголосити про наступне. Цілком вірогідно, що «Хроніка» О. Гваньїні, приділяючи значну увагу історії та звичаям народів, що населяли у ті часи Велике князівство Литовське, мала однак, замовний характер від польської королівської влади. Якщо проаналізувати ряд положень цієї «Хроніки», то окремі дії литовського, «руського» та «жидівського» істеблїшменту щодо політики короля, автор пояснює прихильністю одних до «грецької» віри, а інших нерідко звинувачує в проявах язичництва та чаклунства. Зрозуміло, що з позицій середньовічного католика особливої різниці між ними італієць О. Гваньїні не відчував. Саме тому, наголошуючи, що Литва прийняла християнство від короля Ягайла лише в 1387 році, він неодноразово описує дивні язичницькі та релігійні звичаї «литви» і факти з життя інших підлеглих народів Речі Посполитої [5,132]. З цієї причини авторам тогочасних історичних хронік не здавалося дивним, що саме вони могли вчинити якісь чаклунські дії, які, нібито, стали однією з причин нездатності величезного польського війська зламати опір оточеного звідусіль Луцького замку [14,45]. Проте саме героїчні військові дії луцької залози на чолі з русином воеводою Станком - Михайлом Юршею, а не надумане «чаклунство», залишились у переказах багатьох поколінь волинян та згадується в численних наукових публікаціях. В честь світлої пам'яті сотень безвісних загиблих під час оборони Луцького замку та їх талановитого воеводи, все ж варто хоч в сьогоденні встановити на древніх стінах Луцького замку відповідний пам'ятний знак.

Бурхливі події української історії не залишили нам достовірних портретів з більшості дійових осіб згадуваних вище подій. Тому дуже важливо, що це вже багато десятиліть прагнуть здійснити ряд митців на засадах їх особистого бачення та основі історичних джерел [2,267]. Зокрема, в презентованій в Україні у 2017 році картині відомого художника - баталіста А. Орльонова «Україна славетна: з'їзд європейських монархів в Луцьку. 1429 рік», митець зобразив на передньому плані семеро князів, які у ті часи відігравали значну позитивну роль у збереженні автономії Великого князівства Литовського у цілому та Волинського князівства, зокрема (додаток 2). Згідно запропонованого автором картини порядку зображених на картині зліва направо князів та воевод назвемо кожного з цих відомих осіб волинської історії: князь Федір Любартович, князь Федір Острозький, князь Федір Несвізький, князь Іван Олександрович Глинський, князь Михайло Іванович Гольшанський, князь Олександр Іванович Ніс та воевода Станко-Михайло Юрша [21].

Як вже зазначалося, важливою інформацією з «Хроніки» О. Гваньїні є також згадка про наш край другої половини XVI ст., який називає «волинською землею». Він же залишив ще й опис «земської корогви», тобто геральдичного знаку цієї території. За свідченням О. Гваньїні, вона «...має два червоні кути у білому полі, а на ній герб Великого Князівства Литовського. Повітові герби мають ті ж знаки та кольори, але є однокутними». Цікавим є і його короткий опис двох суто волинських повітових центрів - міст Володимира та Луцька. Зокрема, про тодішній Володимир він повідомляє, що це «...дерев'яне місто, яке має дерев'яний паркан, обмазаний глиною. Воно лежить між болотистими озерами, було колись центром князівства». Щодо Луцька, то О. Гваньїні описує, що це також «...дерев'яне провінційне місто, славне тим, що є столицею римської релігії і резиденцією грецького владика. Воно має два замки, що стоять на високих пагорбах» [5,418]. Звичайно, що наші згадані давні княжі центри в другій половині XVI ст. вже перебували в стані занепаду та під постійною загрозою набігів кримських татар. І все ж незважаючи на неодноразові руйнування вони зберігали свій провінційний, але все ж важливий статус у волинському краї, відзначений італійським хроністом.

У висновку варто наголосити, що, як відомо, історія не знає «умовного способу» і змінити те, що відбулося кілька століть потому, звичайно, не можливо. Але все ж, якби відомі події в Луцьку в 1429 році завершилися коронуванням великого князя Вітовта, то цілком ймовірно, що литовсько - українська держава в часі можливого наступного правління князя Свідригайло та його династії значно змінила б майбуття багатьох народів східної Європи [12,13].

Додатки:

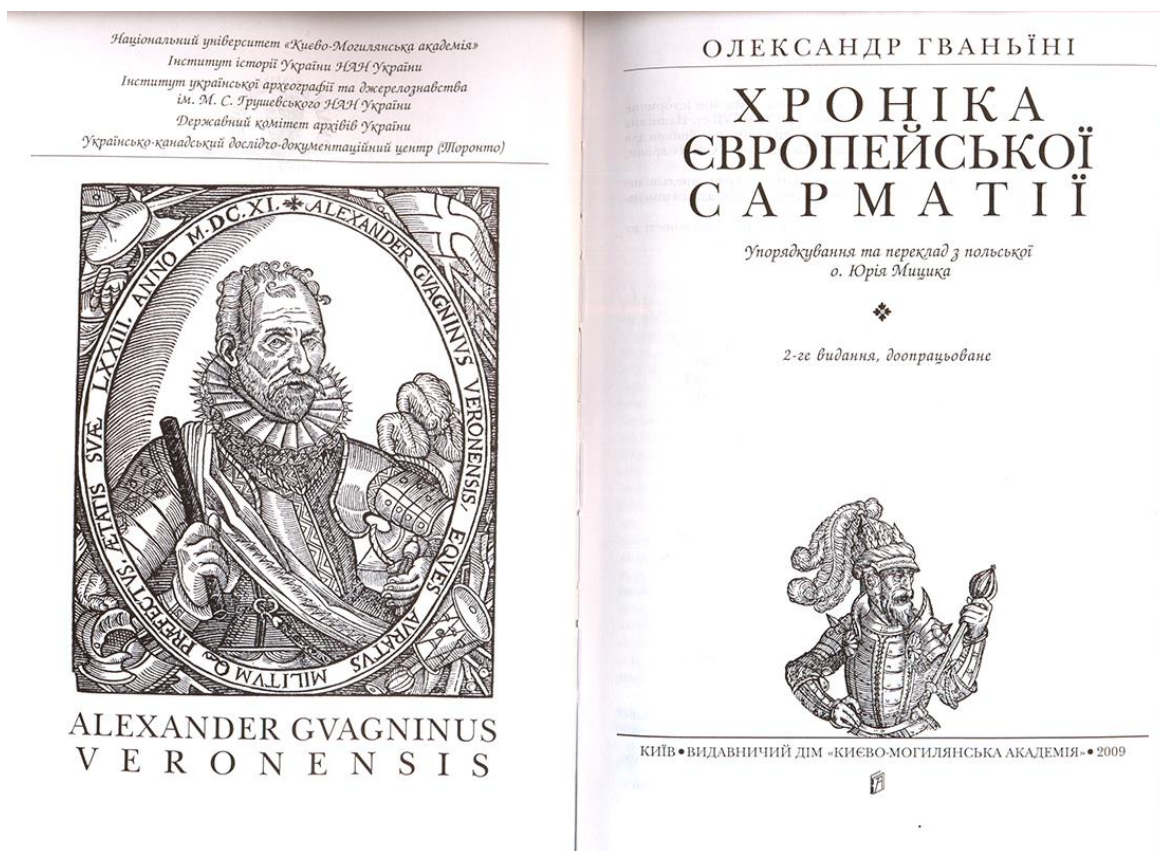

Рис. 1. Прижиттєвий портрет Олександра Гваньїні з книги «Хроніка європейської Сарматії».

Рис. 2. Картина художника Артура Орльонова «Україна славетна: з'їзд європейських монархів в Луцьку. 1429 рік», 2017 р.

Джерела та література:

1. Батюшков П. Волинь: Исторические судьбы юго - западного края. — Спб : Типография Товарищества «Общественная польза», 1888. — С. 83.
2. Бондаренко Г., Гулько Г., Дем'янюк О. З'їзд монархів у Луцьку: мистецьке відображення. Старий Луцьк. Випуск XIV. — Луцьк : Терези, 2018. — С. 267.
3. Ворончук І. Населення Волині в 16 першій половині 17 ст.: родина, домогосподарство, демографічні чинники. — Київ : Видавництво ППВФ, 2012. — С. 594.
4. Грушевський М. Історія України Руси. Т. IV. XV – XVI віки. — Київ : Наукова думка, 1993. — С. 194-199.
5. Гваньїні О. Хроніка європейської Сарматії. Упорядкування та переклад з польської о. Юрія Міцика. 2-ге видання, допрацьоване. — Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська Академія», 2009. — 1004 с.
6. Гулько Г. Спогади венеціанського купця Амброджо Контаріні про Луцьк 70-х років XV століття. Старий Луцьк. Випуск XIV. — Луцьк : Терези, 2018. — С. 126.
7. Дем'янюк О., Пасюк І. Воєнна історія Волині. Т.1. Давня доба – кінець XVIII ст. — Луцьк : Вежа - Друк, 2013. — С. 81-87.
8. Кудь О. Луцька війна 1431 року. Минуле і сучасне Волині та Полісся: Луцьк в історії Волині та України. Випуск 35. — Луцьк : Твердиня, 2010. — С. 137.
9. Козлова Г. Александр Гваньини и его сочинения // Гваньини А. Описание Московии. — Москва : Наука. — 1997. — С. 7.
10. Олександр Цинкаловський та праісторія Волині / Упоряд. Г. Охріменко — Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2008. — С. 177.
11. Русина О. Луцький з'їзд монархів 1429 року. Енциклопедія історії України. Ред. кол. В. Смолій (голова) та ін. Т 6. — Київ : Наукова думка, 2009. — 790 с.
12. Смолій В., Берковський В. та інші. Україна і Литва в 14 – 16 століття. — Луцьк : ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2011. — 252 с.
13. Санников С. Двадцать веков христианства. Второе тысячелетие. Т.2. — Одесса – Спб, 2001. — С.114.
14. Троневиц П. Волинь в сутінках української історії XIV – XVI ст. — Луцьк : Місійна фабрика «Християнське життя», 2003. — С. 44-45.
15. Терський С. Історія Луцька. Т.1. Лучеськ X – XV ст. — Львів : Вид-цтво національного університету «Львівська політехніка», 2007. — С. 50.
16. Садовнік Т., Бірюліна О., Баран В. Європейський з'їзд 1429 року в Луцьку. Друге видання. — Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2006. — 32 с.
17. Тищенко К. Італія і Україна: тисячолітні етномовні контакти. — Київ : Аквілон, 2009. — С. 121-122.
18. Шараневич И. Історія Галицко – Володимирської Руси от найдавніших времен до року 1453. — Львов, 1863. — С. 356-357.
19. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся. Т. 1. — Вінніпег : Т-ство Волинь, 1984. — 600 с.
20. Електронний ресурс: www/history.ua/povuna/ картина - з'їзд- європейських- монархів- у--луцьку.-429-pik.htth.
21. Електронний ресурс: E-mail: krion.kiev@ukr.net www.History-ua.org картина - з'їзд – європейських – монархів - у--луцьку.-429-pik.htth.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2020.21.12>

УДК 94(477.8):340.15:339.5

Оксана Карліна

Правове регулювання торгово-промислової діяльності в містах Волинської губернії в кінці XVIII – середині XIX ст.

На підставі аналізу численних правових актів Російської імперії розкрито державне регулювання торгово-промислової діяльності у містах Волинської губернії кінця XVIII ст. – середині XIX ст. Зазначено, які види торгівлі розрізняло законодавство, як нормувалась торгівля за становою ознакою (купців, міщан і селян), як співвідносились оподаткування з обсягом торгівлі та видами товарів. Враховано, що численні урядові укази, положення, маніфести, постанови, з одного боку, відображають механізм проведення державної політики в галузі торгового підприємництва, а з другого боку, у процесі їх підготовки верховна влада, взявши до уваги реальний стан справ у цій галузі, який її не задовольняв, намагалася його змінити законодавчим шляхом.

Матрицею для правових нововведень у торгівлі на наступні декілька десятиліть стали правила щодо купецтва, виписані у «Грамоті на права і вигоди містам Російської імперії» 1785 р., які започаткували системний підхід до опису в законах станового статусу купецтва. Маніфесту 1807 р. засвідчив розуміння оновленою бюрократією Олександра I

